

בענין עירוב תשבילין (2) ואסמכתא

❖ **אסמכתא כסימן לזכרון (או לדינים דרבנן או לקבלות)** 1. **הקדמת הרמב"ם למשנה (וע"ע תוספות מסכת מנחות דף צב עמוד ב, השגות הרמב"ן לספר המצוות**

שורש א, כוזרי ג:עג)

וכל ענין שאין לו רמז במקרא ולא אסמכתא ואי אפשר ללמדו באחת המדות, באלה בלבד אומרים הלכה למשה מסיני, ולפיכך כשאמרנו שעורין הלכה למשה מסיני הקשינו על זה ואמרנו, איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני והרי השיעורים רמוזים בפסוק ארץ חטה ושעורה, והיתה התשובה על זה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכות לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרו ויזכרו, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמרם קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שזכר.

A. **הסבר של רבינו דוד בן שמואל הכוכבי בספר הבתים מגדל דוד - ספר אמונה שער ד' פר ז':**

ומהר"ץ חיות במבוא לתלמוד פרק א' (ד' דוד הכוכבי היה חכם מפרובונס במאה ה-14)

B. **במורה נבוכים ג:מג, הרמב"ם כותב שלפעמים זה דרך מליצה ושיר**

❖ שיטה המיוחדת של המהרי"ל – אסמכתא דומה לבל תוסיף של הרמב"ם 2. **ספר מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים**

[ע] אמר: כל היכא דאיתמר מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, הכי פירושו ודאי תקנתא דרבנן הוא והם יצאו ובדקו ומצאו להם סמך מקרא, וסמכו דבריהם עליו כדי להחזיקם שיהיו סבורים דהוא מדאורייתא ויחמירו בו, ולא אתו לזלזל ולהקל בדברי חכמים. אסמכתא הוא חלק מן התורה

❖ דבר שמרומז בתורה

3. **חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף טז עמוד א (הסבר ע"פ קונטרס דברי סופרים)**

והא דקאמר אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, משום דאע"ג דפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות אינם מן התורה אלא מדרבנן כדפרישנא, מ"מ ממה שאמרה [תורה] זכרון תרועה יש ללמוד שראוי להזכיר פסוקי תרועה ופסוקי זכרון, ומלכיות נפקא לן כמו שדרשו רז"ל מסיפרי מפסוק והיה לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם אלא זה בנה אב בכל מקום שאתה אומר זכרונות אתה סומך לו מלכיות (עיי' לקמן ל"ב א'), ומהכא סמכו רבנן לתקוני הני פסוקי דתקיעתא, ומשום הכי קתני ר"ע שאמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות וכו' שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה (העידה) [העירה] בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו [ל]חכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראייה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.

❖ הסבר חדש (הרב מרדכי בראויר)

4. **שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שצט**

א) בגמרא (דף ט"ו ע"ב) ריש פרק יום טוב. יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחילה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת. מאי טעמא רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופיין מיום טוב לשבת קל וחומר מיום טוב לחול. ופרש"י מיום טוב לשבת אלא אם כן התחיל מבעוד יום דאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא קל וחומר מיום טוב לחול לגמרי לא. והובא דבריו ברמ"א ריש סימן תקכ"ז. ואינו מובן דאדרבא אם יראו שהתחיל בחול הוא היתר משום שאינו אלא גומר יאמרו שגם מיום טוב לחול יש היתר זה. ומהיכי תיתי יאמרו קל וחומר מהתחלה על גמר דיו לבא מן הדין כו'. גם צריך להבין קושיות הש"ס שם בשלמא לרב אשי היינו דקתני מערב יום טוב אין ביום טוב לא. ולמה. הא משהניח עירוב תבשילין הבישול שאחר כך חשיב גמר. ובהנחת עירוב תבשילין אין איסור לרב אשי כמו לרבא:

ב) על כן נראה דכי אמרינן דאחר שבשיל מקצת או שהניח עירוב תבשילין חשיב תבשיל אחר כך גמר. הני מילי בבישול לשבת ושבת בר הכנה הוא. על כן הכנה לשבת מילתא הוא. אבל לחול שכבר בישל מקצת מערב יום טוב במה יחשב שהוא ליום חול זה. דמחשבתו שחישב לכך לאו מידי הוא. ובהכי ניחא לרב אשי מערב יום טוב אין ביום טוב לא דכיון שההיתר משום הכנה והא אין יום טוב מכין לשבת. ועיין רש"י ורשב"א ריש ביצה ודו"ק:

ג) והנה הרמ"א ז"ל שם כתב טעמא דרב אשי לבד. וכן הרמב"ם ז"ל [פ"ו ה"א] כתב רק טעמא דרב אשי לבד. וכתב הרב המגיד משום דר"א בתרא. ובשלחן ערוך שם סעיף י"ד מבואר דלכתחילה חיישינן לטעמא דרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב ובדיעבד פסקינן כרב אשי. ותימה על מגן אברהם ס"ק כ"ג שכתב בפשיטות טעמא דרבא כדי שיברור. ובעיקר טעמא דרבא צריך להבין למה אם לא הניח עירוב תבשילין לא יבשל מיום טוב לשבת והא עיקר עירוב בשביל שבת תקנוהו שיברור מנה יפה לשבת. וכי בשביל שלא בירר מנה יפה לא יבשל כלל. ואי משום קנס [כעין שכתבו תלמידי ר' יונה [ריש ברכות] בקריאת שמע של ערבית אחר חצות] אם כן הי' ראוי להיות נשנה מצוות עירוב תבשילין. ואחר כך לשנות הדין שאם לא הניח אסור לבשל. ובמשנה נשנה להיפוך דיום טוב שחל ערב שבת לא יבשל לשבת, ואם הניח מותר. איסורא והדר תקנתא. ולר' אשי ניחא דאסור משום גזירה דמיום טוב לחול. ואם הניח מותר. ולרבא לכאורה הוא היפוך הסדר:

ד) ואפשר לומר כיון דמצוה להכין לשבת זמנו בערב שבת כדכתיב והי' ביום הששי והכינו [ובגמרא שבת [ק"ז ע"ב] אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת דכתיב והי' ביום הששי והכינו] לא הי' שייך לתקן להניח מערב יום טוב עירוב תבשילין כדי שיברור לשבת כיון דמערב יום טוב עוד לא חל החיוב להכין לשבת. על כן התקינו על ערב שבת שלא יבשל בלא עירוב תבשילין מערב יום טוב. וכיון שאי אפשר בערב שבת אלא אם כן התחיל מערב יום טוב. על כן מערב יום טוב זמנו. כעין שכתבו התוספות מנחות [דף נ"א ע"א] בדיבור המתחיל אפי לה דכיון דלא דחי שבת מערב שבת זמנו. הכא נמי כיון שאי אפשר להתחיל מערב שבת מערב יום טוב זמנו:

ה) ובהכי ניחא לפרש קושיית הש"ס אלא לרבא ביום טוב נמי. ולכאורה מה קושיא. הא כיון שאסור לבשל בלא עירוב תבשילין הוה ליי מתקן במה שהניח עירוב תבשילין. ואפילו לערב בשני יום טוב של גליות על תנאי איכא מאן דאסר מהאי טעמא. אך לפי מה שכתבתי הוא גופי' מקשה הש"ס למה תקנו חכמים לאסור אם לא הניח. שכל הטעם דאם לא כן לא הי' שייך לתקן על ערב יום טוב יניח באמת ביום טוב. והשתא ניחא גם כן מה דקאמר הש"ס בשלמא לרב אשי וכו' הא לר' אשי נמי קשה יניח ביום טוב. דשוב הבישול שאחר כך גמר וההנחה אין איסור [ולעיל אות ב' כתבתי ישוב לזה] ולפי מה שכתבתי ניחא דלרב אשי אסור משום מתקן. רק לרבא מקשה שלא יאסר כלל לבשל בלא עירוב תבשילין. ומשני שמא יפשע. ועיין מה שכתבתי בביאור שיטת הרמב"ם בהא דפושע את לכולי עלמא שרי לדידך אסור:

5. שמות פרק טז

(כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאָחָד וּבָאֵל פְּלִינְשִׁיאֵי הָעֵדָה וַיְגִידוּ לְמֹשֶׁה :
(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק שֶׁבְּתוֹן שֶׁבְּתוֹן לִיקְוֹק מְחַר אֶת אֲשֶׁר-תֹּאמְרוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר-תִּבְשְׁלוּ בְּשִׁלוֹ וְאֶת כָּל-הָעֵדָף הַנִּיחִי לְכֶם לְמִשְׁמַרְת עַד-הַבֶּקֶר :

6. רש"י שמות פרק טז פסוק כג

(כג) את אשר תאפו אפו - מה שאתם רוצים לאפות בתנור, אפו היום, הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים, בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם, ולשון בישול בתבשיל:
למשמרת - לגניזה:

7. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יז עמוד ב

אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר - הותר לשבת, ובלבד שלא יערים

8. רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה ב

ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושיין בחצרות ובמבואות ערב שבת משום הכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום הכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום, ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין. +/השגת הראב"ד/ לפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין. א"א הטעם הזה לנערים כי הוא אומר כי הוא שאול מערובי חצירות כלומר זה משום היכר הוא וזה משום היכר הוא מה זה שמו עירוב אף זה שמו עירוב ואינו כן אלא שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יום טוב לעשותם יחד. +